

В. Ф. Столяров,

доктор економічних наук, професор,

ORCID 0000-0002-4399-7117,

e-mail: stolyarovvf@ukr.net,

ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ,

В. І. Островецький,

кандидат економічних наук, докторант,

ORCID 0000-0003-3985-5236,

e-mail: v.ostrovetskyu@gmail.com,

В. В. Столярова,

доктор філософії в галузі економіки,

ORCID 0000-0002-9483-5126,

e-mail: antoshka_2007@ukr.net,

Інститут фізичної економіки ім. С. А. Подолінського, м. Київ

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИХ ІНДИКАТОРІВ І ПОКАЗНИКІВ МЕТРОЛОГІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ЦИКЛІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Міжнародний досвід оцінки амплітуди соціально-економічних коливань та їх прогнозування засвідчує використання спеціальних індикативних показників: випереджальних, співпадаючих та відстаючих індикаторів. Випереджальні індикатори (leading) дозволяють прогнозувати майбутню економічну динаміку; співпадаючі індикатори (coinciding) відображають поточну економічну діяльність; відстаючі індикатори (lagging) дозволяють відслідковувати розвиток економічної системи.

Leading Economic Index (LEI) – це індикатор, який використовується для прогнозування майбутніх змін економіки. Він складається з кількох різних компонентів, таких як зайнятість, виробництво, будівництво, споживання тощо. Аналіз LEI дозволяє передбачити тенденції в економіці та можливі зміни в найближчому майбутньому.

Coincident Economic Index (CEI) – це економічний індекс, який вимірює поточний економічний стан країни. Він заснований на кількох основних економічних показниках, таких як зайнятість, виробництво, доходи та витрати. CEI використовується для оцінки загального здоров'я економіки та визначення її поточного напрямку [1].

Lagging Economic Index (LEI) – це індикатор, який використовується для прогнозування майбутнього руху економіки на основі даних про найбільш пізні зміни в національному господарстві. Він оцінює дані, які йдуть із визначеною затримкою після змін в економіці, такі як рівень безробіття, обсяг виробництва та інші показники.

LEI є частиною системи випереджаючих, співпадаючих і відстаючих індикаторів, яка розроблена та опублікована Бюро економічного аналізу США. LEI є композитним індексом, який складається з декількох показників і використовується для прогнозування тенденцій в економіці [2].

Серед індикативних показників, що характеризують майбутню економічну систему, в першу чергу розглядають показники фондового ринку, а також виробничі замовлення (контракти). В режимі онлайн відслідковують поточну економічну ситуацію, реальне зростання ВВП, його інфляційну складову, а також частку, що перерозподіляється через бюджетну систему, валютний курс, рівень зайнятості.

Основними показниками, що дозволяють проаналізувати минуле, тобто детермінанти векторів розвитку економічної системи, передусім, вважають рівень безробіття у певній юрисдикції, фінансові результати (прибутки та збитки) суб'єктів господарської діяльності.

Випереджаючі індикатори мають вирішальне значення для оцінки циклічного характеру економіки, оскільки вони надають ранні сигнали про напрямки майбутньої економічної діяльності. Ці провідні показники дають цінну інформацію про майбутній напрямки економіки, допомагаючи політикам, підприємствам та інвесторам приймати обґрунтовані рішення (табл. 1).

Серед основних індикаторів можна виділити показники фондового ринку, виробничої діяльності (наприклад, PMI – індекс менеджерів із закупівель), а також дозволи на будівництво.

Таблиця 1

Основні випереджальні індикатори (Leading Economic Index – LEI) оцінки ділових циклів

Показник	Опис	Обґрунтування
Індекси фондового ринку	Ціни на акції часто відображають очікування інвесторів щодо майбутніх економічних перспектив. Приклад: S&P 500, DowJonesIndustrialAverage	Зростання цін на акції загалом свідчить про оптимізм щодо майбутніх доходів компаній та економічного зростання, тоді як падіння цін свідчить про песимізм
Замовлення на виготовлення	Замовлення на товари тривалого користування та виробничу діяльність. Приклад: нові замовлення на товари тривалого користування, PMI (індекс менеджерів із закупівель)	Збільшення виробничих замовлень свідчить про високе майбутнє виробництво та економічне розширення
Дозволи на будівництво	Кількість виданих дозволів на будівництво нового житлового фонду	Збільшення дозволів на будівництво сигналізує про майбутню будівельну діяльність та економічне зростання, тоді як зниження може свідчити про уповільнення
Індекс споживчої впевненості	Вимірює оптимізм споживачів щодо економіки. Приклад: Індекс споживчої впевненості (CCI) ConferenceBoard	Висока довіра споживачів передбачає збільшення споживчих витрат, що стимулює економічне зростання
Початкові звернення по безробіттю	Кількість нових звернень за страхуванням на випадок безробіття	Зростання кількості звернень по безробіттю може свідчити про ослаблення ринку праці та потенційне уповільнення економіки
Спред процентної ставки (крива доходності)	Різниця між довгостроковими та короткостроковими процентними ставками. Приклад: спред між 10-річною казначейською облигацією та 3-місячною казначейською векселем	Різка крива прибутковості (довгострокові ставки набагато вищі за короткострокові ставки) свідчить про майбутнє економічне зростання, тоді як перевернута крива прибутковості (короткострокові ставки вищі за довгострокові ставки) часто передбачає рецесію
Грошова маса	Загальна кількість грошей в обігу в економіці. Приклад: грошова маса M2	Зростання грошової маси може свідчити про майбутнє економічне зростання, тоді як зниження може свідчити про скорочення
Середня тижнева тривалість годин у виробництві	Середня кількість годин, відпрацьованих на тиждень працівниками виробництва	Збільшення середньотижневої кількості годин свідчить про підвищення виробничої та економічної активності, тоді як зменшення може свідчити про уповільнення
Нові бізнес-формації	Кількість нових підприємств, що створюються	Збільшення кількості нових бізнес-утворень свідчить про впевненість підприємців та економічне зростання
Ефективність постачальника (поставки постачальника)	Швидкість, з якою постачальники доставляють замовлення підприємствам	Повільніші поставки можуть свідчити про вищий попит і економічне зростання, тоді як більш швидкі поставки можуть свідчити про уповільнення

Джерело: Arthur F. Burns and Wesley C. Mitchell: "Measuring Business Cycles", Robert E. Lucas Jr.: "Studies in Business Cycle Theory", Finn E. Kydland and Edward C. Prescott: "Time to Build and Aggregate Fluctuations".

Співпадаючі індикатори – це показники, які змінюються одночасно зі змінами показників економіки в цілому, надаючи миттєвий знімок економічної діяльності в реальному часі. Показники допомагають економістам, політикам і аналітикам підтверджувати поточні економічні умови та оцінювати, чи перебуває економіка у фазі розширення чи спаду. Ці показники корисні для підтвердження поточного стану економіки та визначення її позиції в бізнес-циклі (табл. 2).

Відстаючі показники – це показники, які змінюються після того, як загальна економіка вже почала рухатися із певною тенденцією (табл. 3). Вони використовуються для підтвердження обраних моделей і визначення напрямку розвитку економіки.

Ці відстаючі показники допомагають підтвердити стан економіки та дають уявлення про стійкість економічних тенденцій.

Визначення циклічності економіки шляхом оцінки динаміки її розширення або скорочення, можна дослідити на основі використання виробничої функції. Вважається, що в умовах ринкових відносин рішення виробників щодо виробництва певних товарів або послуг та рішення домашніх господарств про споживання щодо їх споживання зазвичай є добровільними.

Твердження, за яким «покупець (споживач) голосує доларом» належить М.Фрідману. У ширшому розумінні, споживачі наділені спроможністю впливати на ринок через свої купівельні рішення. Витрачають гроші на придбання товарів (послуг), вони «голосують» за ті компанії, продукти та послуги, тим самим підтримуючи їх та визначаючи, які з них будуть успішними [3].

Таблиця 2

Основні співпадаючі індикатори (Coincident Economic Index – CEI) оцінки ділових циклів

Показник	Опис	Обґрунтування
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	Загальна вартість товарів і послуг, вироблених у країні	ВВП є комплексним показником економічної активності та зростання. Зміни ВВП прямо відображають стан економіки
Рівні зайнятості	Загальна кількість зайнятих в економіці	зайнятість у несільськогосподарському секторі, загальна зайнятість: рівень зайнятості вказує на стан ринку праці та загальну економічну активність
Особистий дохід	Загальний дохід, отриманий особами з усіх джерел, включаючи заробітну плату, інвестиції та державні виплати	особистий дохід відображає здатність споживачів витратити та заощаджувати, що стимулює економічну діяльність
Промислове виробництво	Випуск промислового сектора, включаючи промисловість, гірничодобувну промисловість і комунальні послуги	промислове виробництво дає змогу зрозуміти виробничу сторону економіки та тісно пов'язане з бізнес-циклами
Роздрібні продажі	Загальний обсяг продажів товарів і послуг роздрібними магазинами	Роздрібні продажі відображають споживчі витрати, головний компонент економічної діяльності
Доходи від бізнесу	Загальний дохід, отриманий підприємствами	Прибутки від бізнесу свідчать про здоров'я бізнес-сектору та загальної економічної діяльності
Виробництво та торгівля. Збут	Сукупні продажі виробників, оптових і роздрібних торговців	Ці цифри продажів дають широке уявлення про економічну діяльність на різних етапах виробництва та розподілу

Джерело: Arthur F. Burns and Wesley C. Mitchell: "Measuring Business Cycles", Robert E. Lucas Jr.: "Studies in Business Cycle Theory", Finn E. Kydland and Edward C. Prescott: "Time to Build and Aggregate Fluctuations".

Таблиця 3

Основні відстаючі індикатори (Lagging Economic Index – LEI) оцінки ділових циклів

Показник	Опис	Обґрунтування
Рівень безробіття	Відсоток робочої сили, яка є безробітною та активно шукає роботу	Безробіття має тенденцію до зростання після початку економічного спаду та до зниження після початку відновлення
Індекс споживчих цін (CPI)	Вимірює середню зміну цін, які сплачують споживачі за товари та послуги з часом	Темпи інфляції часто відображають минулі економічні умови, оскільки зміни споживчих цін можуть відставати від економічних змін
Процентні ставки	Ставки банків за кредитами, особливо основна ставка	Центральні банки зазвичай коригують процентні ставки відповідно до економічних умов, але наслідки цих змін потрібен час, щоб матеріалізуватися в ширшій економіці
Корпоративний прибуток	Прибутки компаній після сплати податків і витрат	Прибутки компаній, як правило, зменшуються під час рецесії та збільшуються під час відновлення, часто після того, як ширші економічні тенденції стають очевидними
Вартість праці на одиницю продукції	Вартість праці, необхідна для виробництва однієї одиниці продукції	Зміни у вартості робочої сили можуть свідчити про зміни в економічних умовах, оскільки компанії коригують заробітну плату та зайнятість у відповідь на економічні тенденції
Непогашені кредити підприємствам	Загальна сума кредитів, яку підприємства ще мають погасити	Обсяг непогашених позик часто відображає минулі рішення про запозичення та економічні умови, оскільки підприємствам може знадобитися час, щоб скоригувати свої запозичення відповідно до змін економічних обставин
Середня тривалість безробіття	Середня тривалість часу, протягом якого особи залишаються безробітними	Цей показник часто зростає після економічного спаду та зменшується після того, як економіка почала відновлюватися
Коефіцієнт запасів/продажів	Відношення запасів, які утримують підприємства, до їх продажів	Зміни в цьому співвідношенні можуть вказувати на те, як підприємства коригують своє виробництво у відповідь на минулі економічні тенденції, причому більші коефіцієнти часто виникають після періодів зниження попиту

Джерело: Arthur F. Burns and Wesley C. Mitchell: "Measuring Business Cycles", Robert E. Lucas Jr.: "Studies in Business Cycle Theory", Finn E. Kydland and Edward C. Prescott: "Time to Build and Aggregate Fluctuations".

Тому сукупний обсяг виробництва має відображати рішення окремих виробників у різних секторах економіки. А їх інтенсивність в певні проміжки часу характеризуватиме економічні цикли. Кількість товарів та послуг може коливатися залежно від використаних виробничих ресурсів (капіталу та праці), розвитку технологій, продуктивності праці та структури певного ринку. Зведена виробнича функція, яка використовується на практиці, розкриває взаємозв'язок між обсягом виробництва та різними ресурсами, які є факторами виробництва:

$$Q = f(K, L, A). \quad (1)$$

Рівняння (1) встановлює, що реальний обсяг виробництва (Q) може змінюватися внаслідок збільшення наявного капіталу (K) або живої праці (L), а також внаслідок технічних та інших удосконалень (A), які дають змогу результативніше використовувати наявні виробничі ресурси.

Зведена виробнича функція є основним аналітичним інструментом для вивчення зростання (падіння) обсягів випуску продукції, а відповідно, і розширення (скорочення) економіки. Відносні економічні винагороди за працю та капітал можуть змінюватися – заробітна плата може зростати або зменшуватися порівняно з нормою прибутку на капітал. Ці зміни відносних доходів підштовхують підприємства маніпулювання факторами виробництва, тобто, заощаджувати на праці та використовувати більше капіталу або навпаки. На основі виробничої функції можна досліджувати циклічність певного виду економічної діяльності, або їх сукупності, коли йдеться про економічну систему в цілому.

На динаміку виробництва впливають ряд факторів, як то наявність основних природних ресурсів (наприклад, корисних копалин, води, орної землі), ефективне управління якими забезпечує довгострокові виробничі можливості. Технологічний прогрес та швидкість впровадження нових технологій прямо впливає на ефективність виробничих процесів і підвищення продуктивності.

У той же час, державна політика щодо праці, екологічних стандартів і ділових операцій може сприяти або перешкоджати виробництву. Субсидії, податкові пільги та гранти можуть стимулювати збільшення обсягів виробництва.

Ефективні транспортні системи оптимізують логістику, скорочуючи витрати та час, збільшуючи виробничу потужність. Надійний доступ до електро-, тепло-, водопостачання та комунікаційних мереж забезпечує стабільне виробництво.

На обсяги виробництва також впливають попит та пропозиція на локальних та глобальному ринку товарів та послуг. До факторів, що визначають попит, традиційно відносять зміни у смаках і уподобаннях, що можуть збільшити або зменшити попит на певні продукти. Культурні переконання та цін-

ності також впливають на вибір споживачів і моделі попиту.

Загальний економічний стан, включаючи рівень зайнятості та інфляцію, впливає на споживчі витрати. Вищий наявний дохід підвищує купівельну спроможність споживачів, стимулюючи попит на товари та послуги.

На попит впливають наявність і ціни товарів-замінників. Якщо замінники дешевші, попит на оригінальний продукт може знизитися. До того ж, попит на товари, які доповнюють один одного, взаємопов'язаний, оскільки підвищення ціни на один може знизити попит на інший. До зростання попиту на товари та послуги призводить і збільшення чисельності населення, віковий розподіл, урбанізація та розміри домогосподарства.

Серед факторів, що визначають пропозицію, передусім слід виділити зростання кількості виробників, а також вартість і доступність сировини, оскільки вищі виробничі витрати або дефіцит можуть зменшити пропозицію. Вищі зарплати та виплати збільшують витрати виробництва, потенційно зменшуючи пропозицію.

Технологічний прогрес, нові методи виробництва та інноваційні продукти можуть розширити пропозицію. Правила виробничих процесів, екологічні стандарти та податки можуть впливати на рівень пропозиції. Державні субсидії можуть знизити витрати виробництва та збільшити пропозицію.

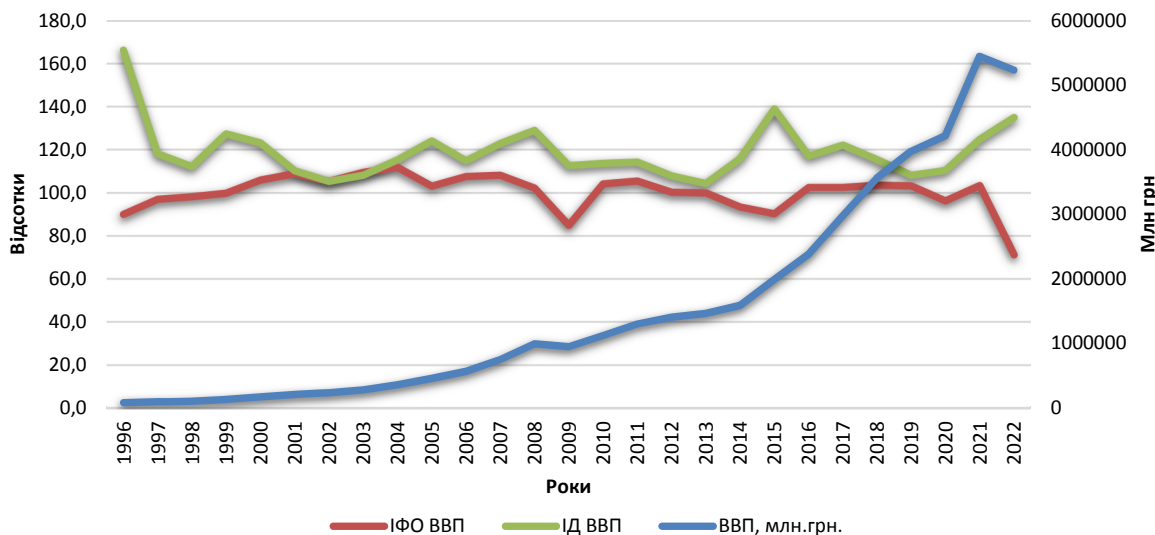
Такі події, як повені, землетруси та посухи, можуть порушити виробництво та зменшити пропозицію. Війни, політична нестабільність і торговельні санкції можуть вплинути на ланцюжки поставок і обсяги виробництва.

Індикативна метрологія циклічності розвитку економіки України

На підставі міжнародного досвіду, одними з головних показників, що дозволяють проаналізувати циклічність національної економіки, є обсяг ВВП, який розраховують трьома методами: за доданою вартістю (виробничий метод), за доходами (розподілений метод), за витратами (метод кінцевого використання). Для попереднього аналізу доречно розглядати динаміку ВВП, а також темпи його реального зростання та інфляційну складову (рис. 1).

Рис. 1 засвідчує обернений нелінійний зв'язок між факторами, що визначають обсяг виробництва Індексом фізичного обсягу та Індексом-дефлятором ВВП. Тобто, прискорення темпів інфляції супроводжується уповільненням темпів реального зростання ВВП і навпаки.

Можна виділити шість таких чітких розходжень Індeksu фізичного обсягу та Індeksu-дефлятора ВВП на інтервалі 1996-2022 рр., а відповідно, і шість основних ділових циклів від моменту введення власної національної грошової одиниці (гривні) до початку військового конфлікту: 1996-2002 рр., 2003-2008 рр., 2009-2015 рр., 2015-2019 рр., 2019-2022 рр., 2022 р. – теперішній час.

Рис. 1. Динаміка ВВП, ІФО ВВП (Індекси фізичного обсягу у відсотках до попереднього року) та ІД ВВП (Індекси-дефлятори у відсотках до попереднього року) України у 1996-2022 роках

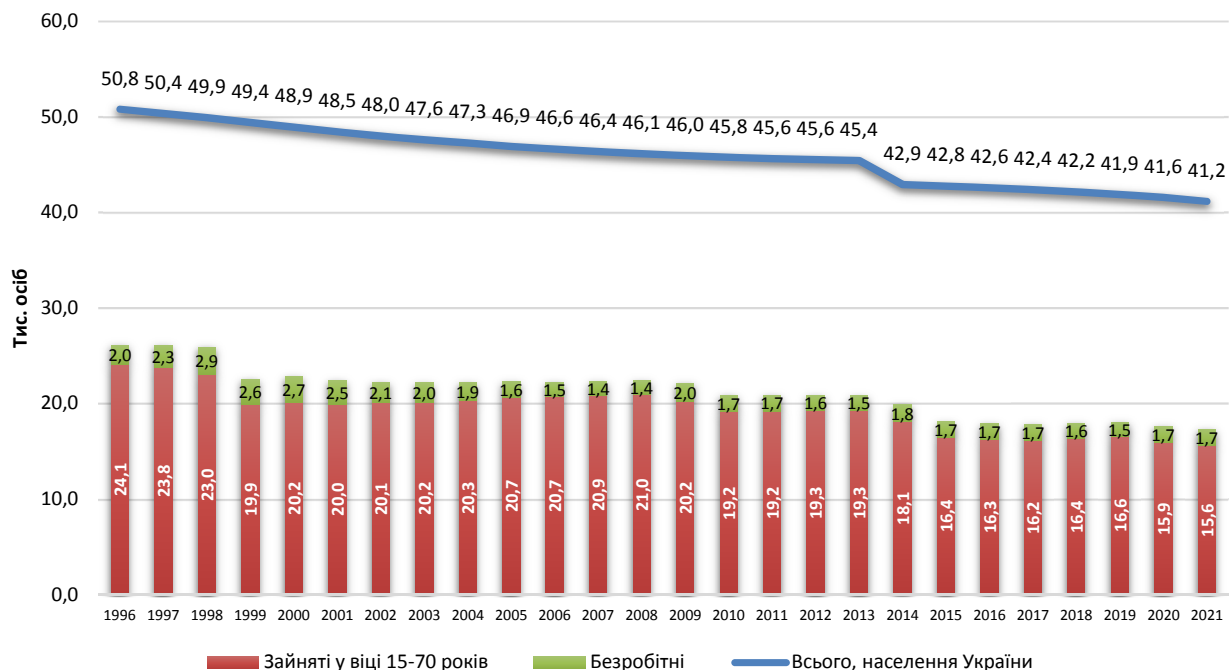
Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf.

Суттєво впливають на динаміку виробництва розмір і рівень кваліфікації робочої сили. Кваліфікована та велика кількість робочої сили може підвищити продуктивність і ефективність.

Витрати на оплату праці, включаючи заробітну плату та винагороди, суттєво впливають на динаміку обсягів виробництва. Але високі витрати на оплату праці можуть зменшити обсяги виробництва, якщо це не супроводжується підвищенням продук-

тивності. Збільшення чисельності населення зазвичай призводить до зростання попиту на товари та послуги, впливаючи на моделі попиту, віковий розподіл, урбанізацію та розмір домогосподарств.

Аналізуючи динаміку зайнятості населення (рис. 2), можна виділити принаймні п'ять циклів скорочення економічно активного населення: 1996-1998 рр., 1999-2009 рр., 2010-2014 рр., 2015-2021 рр., 2022 р. – теперішній час.

Рис. 2 Динаміка зайнятості населення в Україні за 1996-2021 роки

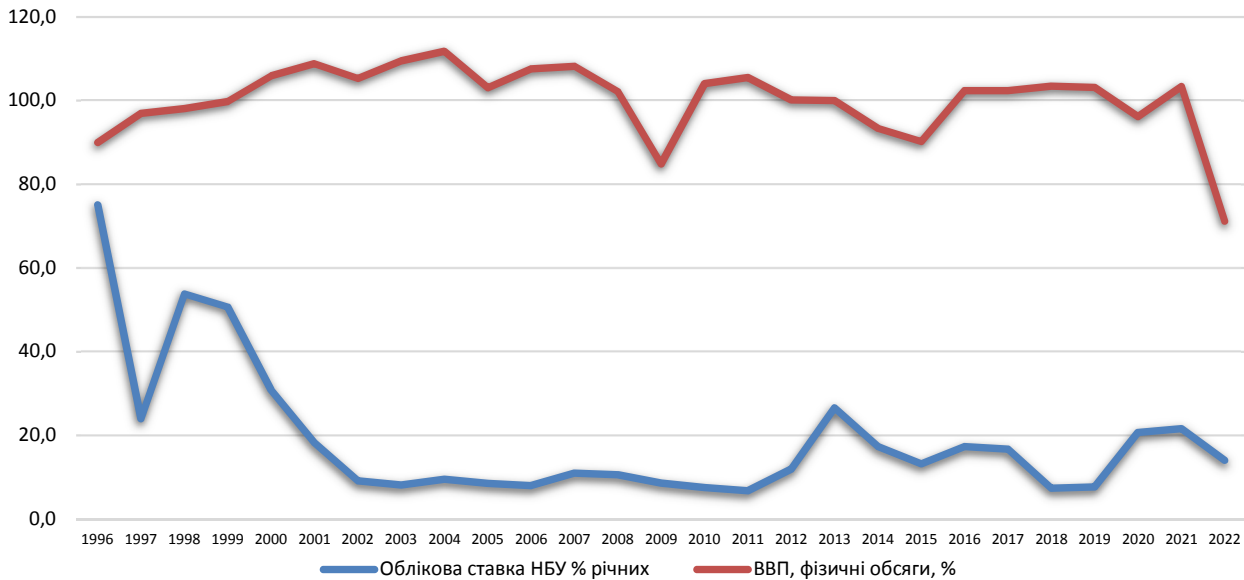
Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf.

Доступ до капіталу для інвестицій у машини, технології та інфраструктуру може збільшити виробничу потужність, а відсоткові ставки та доступність кредиту впливають на здатність підприємств фінансувати розширення та підтримувати діяльність.

Рис. 3 показує реальне зростання ВВП знаходиться в оберненій нелінійній залежності від рівня облікової ставки Національного банку України.

Розширення та скорочення доступності кредитів відіграють вирішальну роль в економічних циклах. Доступність кредитування може стимулювати зростання, тоді як обмеження кредитування може призвести до скорочень. Можна виділити п'ять розходжень графіків облікової ставки НБУ та індексу фізичного обсягу ВВП: 1996-2002 рр., 2003-2009 рр., 2010-2015 рр., 2016-2021 рр., 2022 р. – теперішній час.

Рис. 3 Динаміка реального зростання ВВП та облікової ставки НБУ у 1996-2022 роках

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf.

Під час розширення економіки часто стикаються з інфляційним тиском через зростання попиту. І навпаки, під час скорочення дефляційний тиск може виникнути через зниження попиту. Розуміння цих концепцій допомагає аналізувати та прогнозувати фази циклічної економіки, дозволяючи політикам, підприємствам і окремим особам приймати обґрунтовані рішення.

Інфляція в Україні була нестабільною: з гіперінфляцією у 1993-1995 роках і високими темпами інфляції під час економічних криз. В останні роки були зроблені спроби стабілізувати очікувану інфляцію, яка сповільнюється. З рис. 4 видно, що індекс споживчих цін п'ять разів змінював темпи свого зростання: 1996-2000 рр., 2001-2008 рр., 2009-2015 рр., 2016-2022 рр., 2023 р. – теперішній час.

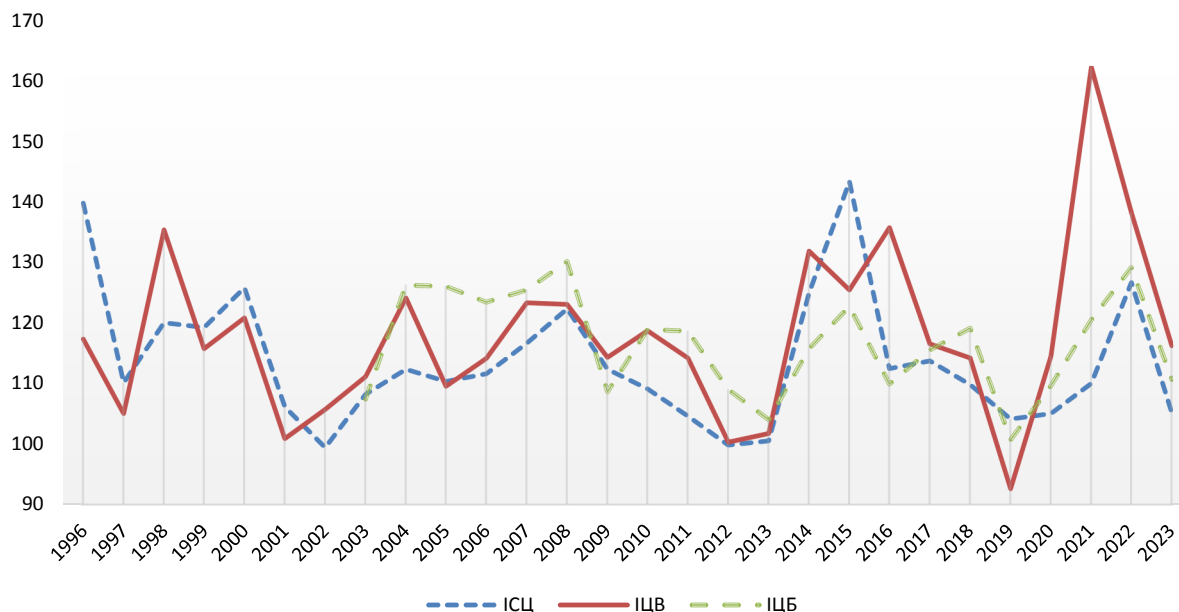
Міжнародна торгівля, глобальні фінансові ринки та геополітичні події також можуть впливати на національні ділові цикли, що призводить до синхронних глобальних економічних коливань.

Економіка України значною мірою залежить від експорту, зокрема сільськогосподарської продукції, металів і машин. Через зміни доходів від експорту та витрат на імпорту під впливом світових цін на сировинні товари та внутрішньої економічної ситуації відмічається коливання у платіжному балансі.

У періоди з 2005 по 2014 р., з 2016 по 2020 р. та з моменту повномасштабного вторгнення РФ в Україну відмічається перевищення обсягів імпорту над експортом, що негативно впливає на притік іноземної валюти в національну економіку.

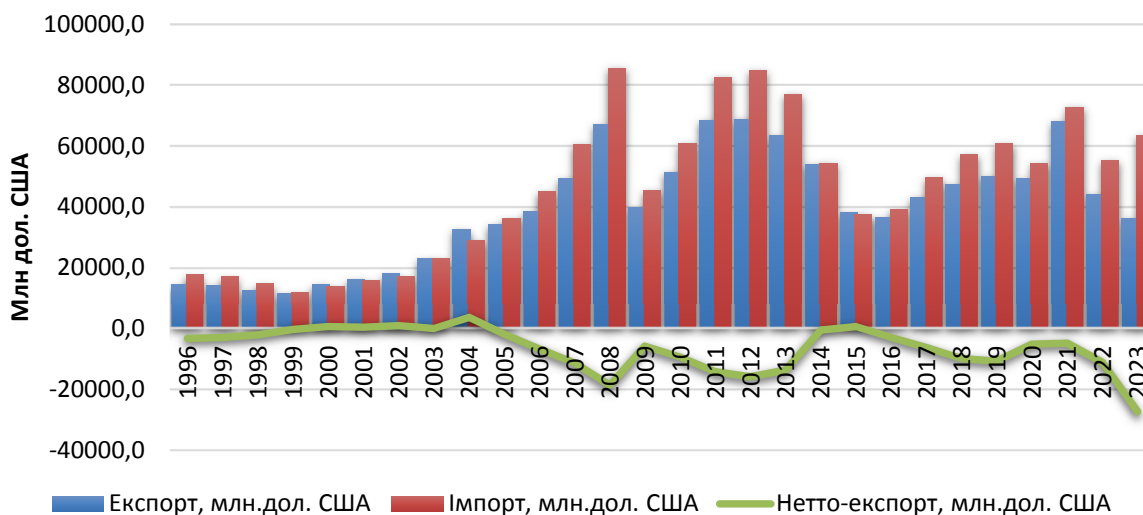
Тобто, з моменту здобуття державної незалежності в 1991 році економіка України пережила кілька чітких циклів, які були детерміновані внутрішніми економічними реформами, зовнішніми економічними умовами, геополітичними подіями та значними структурними зрушеннями. Рання стабілізація економіки приходить на 1996-1999 рр. завдяки введенню власної національної валюти. Стабілізація економіки відбувалася завдяки початковим економічним реформам а також участі міжнародних фінансових організацій, насамперед Міжнародного валютного фонду.

Період 2000-2008 рр. характеризується зростанням національної економіки, яке, на жаль, не супроводжувалося політичною стабільністю. Економічні реформи та сприятливі світові економічні умови (2000-2004 рр.) привели до значного зростання ВВП, в середньому близько 7% за рік. Проте, політична нестабільність зберігалася, кульмінацією якої стала Помаранчева революція 2004 року.

Рис. 4. Динаміка Індексів споживчих цін (ІСЦ), Індексів цін виробників промислової продукції (ІЦВ), Індексів цін у будівництві (ІЦБ) у 1991-2023 роках

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf.

Рис. 5. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України за 1996-2023 роки

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf.

Після Помаранчевої революції національна економіка продовжувала розвиватися завдяки збільшенню інвестицій і споживання. Світова фінансова криза 2008 року призвела до серйозного економічного спаду, коли ВВП скоротився на 15% у 2009 році.

Економіка України повільно відновлювалася після кризи 2008 року з помірним зростанням ВВП (2009-2012 рр.). Більш стабільному зростанню перешкождали корупція, слабе управління та політична напруга.

Період 2016-2020 рр. можна охарактеризувати як економічну стабілізацію, за якою відмічається повільне зростання, ознаки якого у 2021 році були забезпечені міжнародною підтримкою.

Загальні висновки. Різні економічні теорії дозволяють виявити, оцінити та відслідковувати рушійні сили економічних циклів, у тому числі, умови, пов'язані з кожним етапом, що впливають на ділові та інвестиційні рішення.

Кейнсіанська теорія розглядає сукупний попит як основну детермінанту формування ділових цик-

лів. Монетаристська теорія фокусується на ролі грошової маси і виступає за сталу, передбачувану монетарну політику. Теорія реального ділового циклу пов'язує цикли з реальними потрясіннями, такими як технологічні зміни або доступність ресурсів, ігноруючи при цьому грошові агрегати. Австрійська теорія ділового циклу припускає, що цикли є результатом надмірної кредитної експансії та штучного зниження процентних ставок центральними банками.

Для оцінки амплітуди соціально-економічних коливань та їх прогнозування використовують спеціальні індикативні показники: випереджальні, співпадаючі та відстаючі індикатори. Випереджальні індикатори (leading) дозволяють прогнозувати майбутню економічну динаміку. Співпадаючі індикатори (coinciding) відображають поточну економічну діяльність. Відстаючі індикатори (lagging) дозволяють відслідковувати розвиток економічної системи.

Економіка України характеризується значними викликами та стійкістю, сформованими триваючим конфліктом, міжнародною підтримкою та зусиллями щодо структурних реформ. Основним джерелом експорту лишається сільське господарство, яке перебуває в кризовому стані, передусім, із-за військових дій. Промислове виробництво стикається з проблемами через військовий конфлікт і потребує значних інвестицій для модернізації.

Динаміка ВВП України зазнавала в окремі періоди значного скорочення, насамперед під час політичних та економічних криз, таких як світова фінансова криза в 2008 році та анексія півострову Крим в 2014 році. Серйозно порушився конфліктом із Росією ринок праці. Рівень безробіття станом на середину 2024 року оцінюється в 15,3%. Війна де-

термінує значне переміщення та міграцію, що впливає на рівень зайнятості.

З початку набуття незалежності Україна провела низку реформ в банківській та бюджетно-податковій системах, енергетиці та управлінні для підвищення економічної ефективності та залучення інвестицій. Прогрес неоднозначний, з постійними проблемами у сфері корупції та інституційної слабкості. На жаль, серйозною проблемою, яка впливає на бізнес-клімат та довіру інвесторів, залишається корупція.

Цикли підкреслюють динамічний і часто нестабільний характер економіки України, сформований поєднанням внутрішніх реформ, зовнішніх економічних умов і геополітичних подій. Ключові фактори впливу на економічні цикли України:

- геополітична напруженість (триваючий конфлікт з Росією став головним руйнівником);
- структурні реформи (незначний та неоднозначний успіх в модернізації економіки);
- зовнішні потрясіння (глобальні фінансові кризи та регіональні конфлікти);
- міжнародна підтримка (вирішальне значення для стабілізації має фінансова допомога від міжнародних організацій).

Серед перспектив подальших досліджень економічних циклів в Україні можна виділити поглиблений системний аналіз всіх основних чинників, що детермінують циклічність соціально-економічної системи, а також інструментів, що дозволяють її згладжувати. Передбачається переосмислення зарубіжного досвіду метрології циклічності розвитку суверенних економік незалежних держав з виявленням тенденцій циклічності розвитку національного господарства України в 1996–2023 рр.

Література

1. Leading, Lagging, and Coincident Indicators. *Investopedia Team*. URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/what-are-leading-lagging-and-coincident-indicators/>.
2. US Leading Indicators. URL: <https://www.conference-board.org/topics/us-leading-indicators>.
3. Friedman M., Friedman R. D., Adams J. *Free to Choose: A personal statement* (Vol. 249). New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1980.

References

1. Leading, Lagging, and Coincident Indicators. *Investopedia Team*. Retrieved from <https://www.investopedia.com/ask/answers/what-are-leading-lagging-and-coincident-indicators/>.
2. US Leading Indicators. Retrieved from <https://www.conference-board.org/topics/us-leading-indicators>.
3. Friedman M., Friedman R. D., Adams J. *Free to Choose: A personal statement* (Vol. 249). New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1980.

Столяров В. Ф., Островецький В. І., Столярова В. В. Систематизація інтернаціональних індикаторів і показників метрології економічних циклів у національному господарстві

У статті на підставі міжнародного досвіду систематизовані індикатори і показники спостереження економічних і ділових циклів. З використанням окремих індикаторів (випереджаючих, співпадаючих і відстаючих) здійснені оцінки циклічності розвитку національної економіки України у різні роки (1996–2023 рр.). Намічені завдання подальших аналітичних досліджень.

Ключові слова: економічні і ділові цикли; метрологія циклічності розвитку; національне господарство; індикатори і показники виміру циклічності розвитку ринкової економіки.

Stoliarov V., Ostrovetsky V., Stoliarova V. Systematization of International Indicators and Indicators of Metrology of Economic Cycles in the National Economy

In the article, on the basis of international experience, indicators of monitoring economic and business cycles are systematized. With the use of separate indicators (leading, matching and lagging), assessments of the cyclicity of the development of the national economy of Ukraine in different years (1996–2023) were made. Tasks of further analytical research are planned.

Keywords: economic and business cycles; metrology of cyclical development; national economy; indicators and indicators for measuring the cyclicity of market economy development.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2024